

Åjtte, Svenskt fjäll-
och samemuseum

YTTRANDE
2020-05-28

Kulturdepartementet
Ku.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia: Ku.KL@regeringskansliet.se

HÄRIFRÅN TILL EVIGHETEN

En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv (SOU 2019:58) Dnr Ku2019/02112/KL

SAMMANFATTNING

Avsnitt 5.6

- Vi stöder förslaget att "Arkivmyndigheterna ska tillgängliggöra och främja användningen av arkiven", men vill föreslå att utvecklingen borde ske i likhet med K-samsöks modell för att underlätta sökbarhet och användbarhet.

Avsnitt 10.5.1

- Vi stöder förslaget att tillföra den enskilda arkivsektorn 20 miljoner årligen och ett nytt statsbidrag 5 miljoner för arkivcentrumlösningar, men anser att en särskild del av dessa medel ska öronmärkas för den enskilda arkivsektorn som arbetar med samiskt arkivmaterial.

Avsnitt 10.5.2

- Vi stöder förslaget om rådgivning, förvärv och främjande och vill framhålla betydelsen av hjälp till olika arkiv vid olika digitaliseringsinsatser och t.ex. kurser inom arkivområdet.

Avsnitt 12.8.1

- Vi stöder förslaget att Sametinget får nationellt ansvar för samiska arkiv, men vi ser brister i ansvars- och rollfördelningen på området, bl.a. lämpligheten i att en statlig myndighet har hand om organisationers, föreningars och personers arkiv.

- Vi vill föra fram vikten av att det avsätts särskilda medel för att stimulera aktiv insamling och bevarande av samiskt arkivmaterial ("herrelösa arkiv"), på samma sätt som bl.a. Åja-arkiv & bibliotek har gjort genom ett antal projekt.

Avsnitt 12.8.2

- Vi anser att Sametinget ska ha en stor del i ansvaret för rådgivning till urfolket samerna eftersom Sametinget har bättre kännedom om gruppens behov.

- Vi anser att det finns resursbrist för arkivbildningen inom den samiska gruppen vilket starkt försvårar de samiska arkivens bevarande och tillgängliggörande.

Avsnitt 12.8.3

- Vi stöder förslaget att Sametinget får i uppdrag att utreda de grundläggande förutsättningarna för centrumlösningar för urfolket samerna, vi tycker dock att det ska ske i samråd med representanter för befintliga samiska kulturarvsinstitutioner så den kunskap som finns upparbetad kommer till nytta.

- Vi anser att det är av stor vikt att arkivcentrumlösningar för urfolket samerna finns i en samisk institution och miljö så att det samiska perspektivet främjas och befintliga resurser används.

- Vi anser att det är av stor vikt att nationella medel tillförs både för etablering och för driften av centrumlösningarna så att långsiktig verksamhet säkerställs.

- Vi anser att möjligheten bör ses över om befintliga arkivinstitutioner kan överlämna vissa viktiga arkiv av symbolkaraktär till ursprungsregionen för att stärka urfolket samernas identitet och kultur och manifestera urfolket samernas rätt till sin historia.

REMISSUTLÅTANDEN

5.6 Tillgänglighet

Remissutlåtande:

Vi stöder förslaget att "Arkivmyndigheterna ska tillgängliggöra och främja användningen av arkiven" men vill i sammanhanget föreslå att utvecklingen borde ske i likhet med K-samsöks modell (<https://www.raa.se/hitta-information/k-samsok/om-k-samsok/vad-ar-k-samsok/>) där materialet licensieras och data ligger tillgängligt med öppet API.

Skälen till detta är att vi ser ett ökat intresse för samiskt arkivmaterial från olika håll, allmänheten har idag vissa svårigheter att nå materialet i arkiven och dessutom skulle utveckling av nya sökplattformar och andra tillämpningar betydligt underlättas.

10.5.1 Statsbidrag till enskilda arkivsektorn

Remissutlåtande:

Vi stöder förslaget att utöver befintligt stadsbidrag tillföra den enskilda arkivsektorn 20 miljoner årligen samt att ett nytt stadsbidrag för att stimulera tillkomsten av nya arkivcentrumlösningar tillförs. Vi anser att en särskild del av statsbidraget ska öronmärkas för den enskilda arkivsektorn som arbetar med samiskt arkivmaterial. Bäst vore naturligtvist att ytterligare öka stadsbidraget för ändamålet med 5-10 miljoner.

Skälen till detta är att det behövs en tydlig satsning på de befintliga arkivinstitutionerna så som Åja- arkiv & bibliotek vilka arbetar med arkivmaterial med koppling till urfolket samerna, många "herrelösa arkiv" har omhändertagits trots utebliven långsiktig finansiering vilket innebär påfrestningar på ekonomin. De enskilda arkiven som till exempel de samiska organisationernas egna arkiv eller dokumentationer och insamling från samiskt liv är det arkivmaterial som bäst beskriver det samiska folkets egen historia. Arkivmaterial måste prioriteras och ingå som en naturlig del av vårt gemensamma kulturarv. Inte minst för samerna själva är detta material viktigt för att stärka identiteten. Men även för framtida forskning är detta arkivmaterial unikt, eftersom de är de första dokument som i större omfattning är författade av samerna själva.

10.5.2 Rådgivning, förvärv och främjande

Remissutlåtande:

Vi stöder förslaget. Den statliga arkivmyndigheten kan också i högre utsträckning främja olika digitaliseringsinsatser, t.ex. utföra digitalisering av kulturarvsmaterial samt hålla i kortare kurser inom arkivområdet.

Skälen till detta är att för närvarande riktas nuvarande verksamheten inom digitalisering av Riksarkivet Fränstad främst mot myndigheter och offentliga organisationer vilket medför begränsningar för de enskilda arkiven att nyttja den allmänt finansierade verksamheten/resursen.

12.8.1 Ett arkivansvar för Sametinget

Remissutlåtande:

Vi stöder förslaget. Det är bra att myndigheten har huvudansvar för arkivområdet på liknande sätt som för det samiska biblioteksområdet men vi befärrar att det fortsatt kommer att finnas brister i ansvars- och rollfördelningen på området.

Skälen till det är att vi ser oklarheter i om Sametinget också ska ta emot arkivhandlingar i egen regi eller om ansvaret överlämnas till enskilda arkivinstitutioner? Till vilka i så fall? Vi anser att fristående enskilda arkiv är bättre lämpade för att ta hand om organisationers, föreningars och många av de enskilda personarkiven eftersom det inte alltid är lämpligt att blanda in dem i politisk verksamhet, däremot kan samiska myndigheters arkiv med fördel hanteras i Sametingets regi.

Vi vill än en gång framhålla vikten av att det avsätts särskilda medel, gärna genom nyskapade statsbidrag, för att driva på och stimulera aktiv insamling och bevarande av samiskt arkivmaterial – både nytt och gammalt material. För att stimulera enskilda arkivinstitutioners verksamhet inom området borde olika aktörer inom de olika geografiska områden kunna tilldelas ansvarsområden i vilka de kan verka.

Vi vill också framföra att insamling och kunskap om det samiska arkivbeståndet redan gjorts av Åjtte under åren 2002-2007 då omfattande inventeringar och digitaliseringsinsatser i svenska arkiv utfördes vilket bl.a. resulterade i att ca 100 000 sidor arkivhandlingar om samiskt liv tillgängliggjordes. Projekten innebar en pionjärinsats och svarade både upp mot ett internt behov och en förväntan från det samiska samhället. Materialet finns idag tillgängligt vid Ája- arkiv & bibliotek och vid Forskningsarkivet vid Umeå universitetsbibliotek.

Skälen till att öka tydligheten och rollfördelning inom det samiska arkivområdet är bl.a. människornas behov av identitet och behovet att känna sina egna rötter och historia. Globaliseringen medför att allt likriktas och utslätas. I arkiven finns en del av denna identitet och historia gömd. Den Svenska statens tidigare syn på den samiska befolkningen, rättsprotokoll från olika domar, konflikter mellan nybyggare och samer, men också samernas egen historia från föreningar och organisationer finns i ett digert arkivmaterial. Problemet är dock att dessa arkiv och dokument är svåra att lokalisera då de är utspridda, oftast till storstadsregionerna. Dessutom finns de inte bara i befintliga arkiv utan även hos enskilda personer. Att samla och tillgängliggöra dessa dokument som viktiga pusselbitar i ett folks

historia är en åtgärd som skulle sprida glädje och uppskattning bland den samiska befolkningen. Men det är också av största nödvändighet för att denna grupp på ett jämställt sätt skall kunna delta i den demokratiska processen och vara en aktiv del i framtidsbyggandet för såväl samerna själva som Sveriges övriga befolkning.

12.8.2 Riksarkivets rådgivning

Remissutlåtande:

Vi anser inte att det råder någon större kunskapsbrist bland samer generellt eller att den samiska befolkningen skulle ha svårigheter att vara delaktig i samhällslivet eller demokratiska samhällets utveckling, vi menar att det synsättet är förlegat. Den samiska befolkningen idag har god tillgång till information och kunskap. Inte minst den mångåriga rådgivningen som skett inom Ája- arkiv & biblioteks verksamhet har bidragit till att öka kunskaperna på området insamling, dokumentation och bevarande osv. Däremot håller vi med om att det finns en resursbrist för arkivbildningen inom den samiska gruppen. Den största anledningen anser vi är den otydlighet inom ansvarsfördelningen och avsaknaden av öronmärkta ekonomiska resurser för att arkivbildningen alls ska kunna fungera optimalt.

Vi anser inte att Riksarkivet ensamt ska ha det fulla ansvaret för rådgivningsfunktionen till den samiska minoriteten utan att Sametinget också ska bistå med rådgivning inom området.

Skälen är att Sametinget bättre känner och kan bedöma behoven inom gruppen och de kan också bättre se var riktade insatser behövs bäst.

12.8.3 Arkivcentrumlösningar för urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

Remissutlåtande:

Vi stöder förslaget att Sametinget får i uppdrag att utreda de grundläggande förutsättningarna för centrumlösningar med arkiv som bildats eller samlats in av och för urfolket samerna.

Vi tycker det ska ske i samråd med representanter för befintliga samiska kulturarvsinstitutioner.

Skälet till detta är att vi anser att man vid samråd med etablerade arkiv och intressenter tar tillvara på upparbetad kunskap på området.

Vi anser också att det är av stor vikt att nationella medel tillförs både för etablering och för driften av centrumlösningarna så att långsiktig verksamhet säkerställs.

Skälet till det är att säkerställa en långsiktig verksamhet som annars kan komma att upphöra och oersättligt arkivmaterial skingras.

Vi tror inte heller det är en framkomlig väg att återföra det äldre arkivmaterialet som rör urfolket samerna men vi anser ändå att Riksarkivet bör se över möjligheten för befintliga arkivinstitutioner t.ex. landsarkiven att överlämna vissa viktiga arkiv av "symbolkaraktär" till sina ursprungsregioner. Det kan till exempel vara det arkiv som brukar kallas "Lappfogdearkivet" som består av Länsstyrelsen i Norrbottens material från Lappmarken

till 1810. För närvarande finns detta arkiv på Landsarkivet i Härnösand.

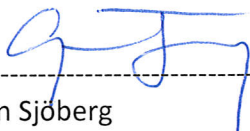
Skälen till detta är att eftersom samerna är Sveriges enda ursprungsbefolkning är dessa arkiv av extra stor vikt för att stärka det samiska folkets identitet och kultur. Om ett sådant material tillfördes en etablerad enskild arkivinstitution såsom Ájtttes arkiv Ája, skulle det vara av stort symboliskt värde och otroligt viktigt som markering och manifestation för det samiska folkets rätt till sin egen historia.

Vi menar dessutom att det är av stor betydelse att arkivcentrumlösningar för det samiska finns i en samisk institution/miljö. Skälen till detta är att inryms minoritetsarkivet i en institution med annan inriktning, är det stor risk att det samiska perspektivet bli åsidosatt. Den samiska kulturen är gränsöverskridande på många plan och tillgång till kompetens inom samisk kultur är av stor betydelse för att få en fungerande verksamhet. Dessutom är det av stor betydelse att det finns en fungerande administration och förvaltning i anslutning till arkivverksamheten. Ája- arkiv & bibliotek är redan idag en form av centrumlösning. Det finns med andra ord färdiga lokaler för ändamålet. Att ta tillvara befintliga resurser bör idag vara en självklarhet. För att ett arkiv skall fungera som en länk mellan brukare och arkiv, bör arkivet också skapa ett eget material genom egna dokumentationer i fråga om det samiska språket och dess olika dialekter. Egen insamling kan också ske i fråga om traditioner, renskötsel, jojk och andra viktiga kulturbärande verksamheter. Här finns det stora möjligheter till samarbete med Ájtttes etnologiska verksamhet, likväl med sametingets språkkonsulenter. Detta kan bli en stor tillgång för den samiska minoritetsbefolkningens vidare utveckling.

I detta ärende har T.F. museichef Elisabeth Pirak-Kuoljok beslutat. Enhetschef Göran Sjöberg har varit föredragande. I den handläggningen har också Birgitta Edeborg, Anna Westman Kuhmunen och Anne Bryggman-Tjikkom deltagit.

Elisabeth Pirak-Kuoljok

Göran Sjöberg